

УДК : 334.012.63/.64 : 355(477)

Кобеля-Звір М. Я.,

marianakobelia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5627-9408,

к. е. н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики, Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

ГРАНТИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕКСПОРТНООРІЄНТОВАНИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Анотація.** У статті досліджено можливості грантових фондів та програм, які є актуальними для України в умовах війни на підтримку експортноорієнтованих бізнес-компаній. Окреслено 10 основних грантових інструментів, що діють станом на березень 2024-го, проте ряд програм будуть актуальними з нинішніми пріоритетами аж до 2027 року. Як виявилось, для українських експортноорієнтованих бізнес-компаній відкриті можливості участі у конкурсах таких великих програм Європейської комісії: Horizon Europe, Single Market Programme, Connecting Europe Facility. Також зауважено, що Європейська комісія вже оголосила ряд пропозицій, спрямованих на підтримання українських підприємців. Ініціативи мають спільну назву "ReadyForEU". У дослідженні приділено увагу ряду грантових конкурсів програм EU4business. Акцентовано на тому, що Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) також пропонує програми для українських підприємств з метою зміцнення та розширення експортної діяльності. Окремо наголошено, що підприємці з України мають право скористатися компенсаційним грантом від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Наголошено, що Банк може профінансувати заходи, що спрямовані на зміцнення експортного потенціалу, до прикладу: розробка відповідних стратегій, маркетингових рішень, підготовка до сертифікації за міжнародними стандартами, оптимізація бізнес-процесів тощо. Результати дослідження продемонстрували, що в Україні діє низка грантових програм походженням із США та Європейського Союзу. Вони пропонують фінансову та технічну підтримку представникам українського мікро-, малого та середнього бізнесу з метою стимулювання експорту нашої держави. Підприємці мають право скористатися безповоротними грантовими ресурсами на проекти задля експортноорієнтованої діяльності. Акцентовано на тому, що може бути профінансовано широкий спектр усього: від консультування та навчання до закупівлі обладнання та участі у міжнародних торгових заходах. Наголошено на доступних сумах грантового фінансування: від кількох тисяч доларів/євро до кількох мільйонів, залежно від масштабів програми та пріоритетів конкурсів.*

Ключові слова: гранти, експорт, експорт під час війни, гранти ЄС, гранти Єврокомісії, Horizon Europe, Single Market Programme, Connecting Europe Facility, EU4business, USAID, можливості програм, вимоги програм.

Kobelya-Zvir M. Ya.,

marianakobelia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5627-9408,

Ph.D., Associate Professor of the Department of Entrepreneurship, Trade and Logistics, Lviv University of Trade and Economics, Lviv

GRANTS FOR UKRAINIAN EXPORT-ORIENTED COMPANIES IN THE CONDITIONS OF WAR

***Abstract.** The article examines the possibilities of grant funds and programs that are relevant for Ukraine in wartime conditions to support business of export-oriented companies. 10 main grant instruments are outlined, which are in effect as of March 2024, but a number of programs will be relevant with current priorities until 2027. As it turned out, there are open opportunities for Ukrainian export-oriented business companies to participate in grant competitions of such large programs of the European Commission: Horizon Europe, Single Market Program, Connecting Europe Facility. Also, it is noted that the European Commission has already announced a number of grant proposals aimed at supporting Ukrainian entrepreneurs. The initiatives have a common name "ReadyForEU". The research focuses on a number of EU4business program grant competitions. It was emphasized that the US Agency for International Development (USAID) also offers grant programs for Ukrainian enterprises to strengthen and expand export activities. It was separately emphasized that entrepreneurs from Ukraine can take advantage of a compensation grant from the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). It was emphasized that the Bank can finance measures aimed at strengthening export potential, for example: development of appropriate strategies, marketing solutions, preparation for certification according to international standards, optimization of business processes, etc. The results of the study showed that a number of grant programs originating from the USA and the*

European Union operate in Ukraine. They offer financial and technical support to representatives of Ukrainian micro, small, and medium-sized businesses in order to stimulate the export of our country. Entrepreneurs can use non-refundable grant resources for projects for export-oriented activities. It is emphasized that a wide range of activities can be financed: from consulting and training to the purchase of equipment and participation in international trade events. Available amounts of grant funding are emphasized: from several thousand dollars/euro to several million, depending on the scale of the program and the priorities of the competitions.

Keywords: grants, export, export during the war, EU Grants, European Commission grants, Horizon Europe, Single Market Programme, Connecting Europe Facility, EU4business, USAID, program opportunities, program requirements.

JEL Classification: G30, M29, O16, O19

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-77-13>

Постановка проблеми. Російська агресія суттєво вплинула на стан бізнесу в Україні. Основними відчутними для підприємців проблемами є: нестача сировини та клієнтів, недоотримання оплат за виконані замовлення, ускладнення з логістикою, брак робочої сили, пошкоджені та зруйновані потужності [4]. Майже призупинення зовнішньої торгівлі поставило значну частину бізнесу у ситуацію неминучого “піке”. Окрім допомоги в просуванні продукції на зовнішні ринки, організації експорту та логістики, українські підприємці потребують значного фінансування для зміцнення експортного потенціалу. Низка міжнародних грантових фондів та програм поставили собі за пріоритет допомогти Україні відновити ланцюги постачання, налагодити експорт в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увагу даній проблемі приділяли Я. Бойко, А. Нечипорук, М. Котова, Д. Кочубей, В. Шевчук, О. Зоріна, Г. Вербицька та інші [3, 4, 5, 9, 13].

О. Зоріна наголосила: “На сьогодні увесь цивілізований світ сприяє стабілізації економіки України, у тому числі шляхом найскорішого налагодження міжнародної торгівлі. Економічні наслідки у всьому світі набудуть катастрофічних масштабів, тому зараз найперше завдання – всіма можливими способами сприяти поліпшенню ситуації та уникненню світової кризи, яка напряму залежить від тривалості рашистсько-української війни” [9].

Г. Вербицька, досліджуючи особливості та прикладні проблеми вітчизняної експортної діяльності бізнесу з урахуванням впливу війни, дійшла висновку: “Російська військова агресія має негативний вплив не тільки на динаміку вітчизняного експорту, але й поставила цілі галузі на межу виживання. Проведено детальне аналізування динаміки і структури експорту за основними секторами економіки. Визначено основні загрози, з якими вони стикнулися у цей нелегкий для всієї країни час” [5].

Я. Бойко наголошував: “Протягом війни найбільший дохід українці отримали від експорту аграрної продукції, зокрема кукурудзи та соняшникової олії, які займають перше і друге місця в рейтингу експорту з частками відповідно 12,9% (4,7 млрд. доларів) та 12,1% (4,4 млрд. доларів). Залізна руда та концентрати займають третє місце з часткою

7,5% (2,7 млрд. доларів). Далі за обсягами експорту слідує продукція АПК, зокрема пшениця і насіння ріпаку. На шостому місці розташовуються кабелі та ізольовані проводи, а на сьомому – напівфабрикати з вуглецевої сталі” [13].

Доцільно зауважити, що розвідки цих авторів є вагомим внеском у вивчення стану експорту в умовах війни та напрацювання рекомендацій щодо шляхів розвитку та розширення зовнішньої діяльності українських ММСП. Проте поза увагою дослідників залишився важливий механізм фінансової підтримки експортноорієнтованих підприємств, а саме: грантовий.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження можливостей грантових фондів та програм, які є актуальними для України в умовах війни на підтримку експортноорієнтованих бізнес-компаній, виявлення специфіки та пріоритетів грантодавців, а також особливості участі українських організацій у грантових конкурсах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки зовнішня торгівля є одним із головних чинників розвитку багатьох бізнесів, то навіть в нинішніх умовах війни і нестабільності підприємці все ж прагнуть розширитися за рахунок присутності на нових закордонних ринках. Особливу увагу розширенню та диверсифікації експорту українських товарів і послуг та реалізації експортного потенціалу українського бізнесу приділяють міжнародні грантові фонди та програми. Вони пропонують мікро-, малим та середнім підприємствам (ММСП) фінансову та технічну підтримку задля нарощування експортного потенціалу та просування продукції та послуг на зовнішніх ринках [12].

Розглянемо основні грантові інструменти фінансування ММСП, які є актуальними для українських підприємств у 2024 році.

1. ГРАНТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО БАНКУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ (ЄБРР) НА КОНСАЛТИНГОВУ ПІДТРИМКУ МСП

ЄБРР на постійній основі пропонує представникам українського бізнесу можливість компенсувати частину вартості консалтингового проекту у розмірі 85% від вартості. Особливістю програми є можливість фінансування заходів, що спрямовані на зміцнення експортного потенціалу, до прикладу:

розробка відповідних стратегій, маркетингових рішень, підготовка до сертифікації за міжнародними стандартами, оптимізація бізнес-процесів тощо [7, 11].

2. ГРАНТИ ДЛЯ МСП ІЗ ЕКСПОРТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОГРАМИ EU4BUSINESS

Це програма, що фінансується Європейським Союзом та урядом Німеччини, в межах якої мікро-, малі та середні підприємства України з експортною спроможністю та інноваційним потенціалом мають право отримати 100 грантів до 10 000 євро кожен для відновлення, розвитку та стійкості у часи війни.

Як зазначено в конкурсній документації, ця хвиля грантів сприятиме реалізації цілей урядової ініціативи “єРобота” під егідою Міністерства економіки України. Стратегічний виконавець програми – німецька федеральна компанія Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Партнер із виконання – громадська організація EasyBusiness (ГО “Легкий бізнес”).

Особливістю програми є можливість участі в ній представників бізнесу, що працюють у сферах:

1. Переробки (машинобудівна, меблева, харчова та легка промисловість тощо).
2. Креативних індустрій.
3. Логістики та транспорту.
4. Інших не згаданих вище секторах із потенціалом експорту або створення інновацій (наприклад освітні та медичні послуги).

Грант може бути витрачений на: просування експорту, дослідження та розвиток, сертифікацію, тестування та перевірку продукції, реєстрацію та захист інтелектуальної власності тощо.

Відмінна особливість програми – те, що до 50% гранту може бути витрачено на придбання обладнання чи інших основних засобів виробничого призначення. За умови, що підприємець пояснить у заявці, як це обладнання вплине на експортний потенціал або впровадження інновацій. Інші кошти мають бути витрачені виключно на послуги [1, 12].

3. ГРАНТИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ, ЯКІ СТВОРЮЮТЬ ПРОДУКТИ ТА ПОСЛУГИ З ІННОВАЦІЙНОЮ СКЛАДОВОЮ ТА/АБО ФОКУСОМ НА РОЗШИРЕННЯ ТА/АБО ЕКСПОРТ

Це інструмент фінансування програми міжнародної співпраці “EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП”, що співфінансується Європейським Союзом та урядом Німеччини і реалізується Німецькою федеральною компанією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Проект втілено за сприяння Міністерства цифрової трансформації України, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, а також національного проекту Дія.Бізнес. Імплементуючий партнер ініціативи – Український фонд стартапів.

Фінансування буде надано 20 малим та середнім підприємствам на загальну суму 300 тисяч євро (до 15 тисяч євро кожен). Особливістю програми є те, що на грант може претендувати підприємство:

- з чисельністю працівників від 11 до 150 осіб на момент подання заявки;
- з річним доходом від будь-якої діяльності, еквівалентним сумі до 10 мільйонів євро;
- продукт або послуга якого містить інноваційну складову та/або коли підприємство має потенціал до розширення та/або експорту [12, 16].

4. ГРАНТИ ПРОГРАМИ SEEDS OF BRAVERY ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ СТАРТАПІВ

Seeds of Bravery – це проект із бюджетом 20 мільйонів євро, який фінансується Європейським Союзом у межах Європейської ради з інновацій для підтримки українських технологічних стартапів та наближення їх до ЄС. Ініціатива має на меті зміцнити технологічний ландшафт України, підтримуючи місцевих підприємців для досягнення міжнародного успіху.

Особливістю програми є те, що на грант можуть претендувати українські інноваційні технологічні компанії, як стартапи, так і масштабні компанії, які розробляють інноваційні послуги або продукти та відповідають вимогам:

- бути зареєстрованими в Україні або бути переселеними з України до однієї з держав-членів Європейського Союзу та ОСТ або асоційованих країн Horizon Europe після 24.02.2022 р.;
- бути зареєстрованими в одній із держав-членів Європейського Союзу та ОСТ або асоційованих країн Horizon Europe після 24.02.2022 р.;
- мати принаймні одного засновника або співзасновника, який працює повний робочий день у компанії;
- мати принаймні одного засновника чи співзасновника, або топ-менеджера (генерального директора, технічного директора, головного операційного директора або еквівалентну ключову посаду), який має українське громадянство.

Щоб бути профінансованими, бізнес-модель і стратегія зростання повинні мати європейський вимір та демонструвати здатність збільшити присутність українських стартапів у Європейській інноваційній екосистемі.

Відмінною особливістю програми є те, що щонайменше 20% стартапів-грантоотримувачів повинні бути засновані або очолювані жінками.

Як зазначено в умовах програми, близько 200 українських стартапів можуть отримати 12 мільйонів євро грантового фінансування. У фокусі – Deep Tech-розробки. Програма надає 5 видів підтримки з можливістю залучити до 60 000 євро одному стартапу:

1. Innovation Services.
2. Entrepreneurship.
3. Deep Tech Incubation.
4. Rebuilding Ukraine.
5. Deep Tech Scale-Up [12, 17].

5. ГРАНТИ ДЛЯ СЕРЕДНІХ ТА ВЕЛИКИХ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ВІД USAID

Це грантова допомога Проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) “Конкурентоспроможна економіка України” на реалізацію

заходів, спрямованих на підтримку та розвиток **переробних підприємств, які є експортноорієнтованими і працюють у таких галузях: виробництво упаковки та пакувальних матеріалів, харчова промисловість, машинобудування та металообробка, текстиль, продукти для відновлення та відбудови** (будівельні матеріали, вікна, двері, металоконструкції, електротовари тощо).

Особливістю програми є можливість фінансування наступних заходів:

- Закупівля обладнання та/або устаткування для покращення процесів/продукції/технологій, а також послуги монтажу, пов'язаних із придбанням обладнання.
- Діяльність, пов'язана із запуском виробництва технологічно нового або вдосконаленого продукту за допомогою обладнання та устаткування, придбаного в межах цього гранту.
- Підтримка діяльності сталих підприємств, які вже мають продуктову лінійку, тобто тих, які не є стартапами, що тільки починають свій шлях на ринку.

Відмінною ознакою програми є те, що в ній можуть брати участь **середні та великі підприємства з кількістю працівників понад 100 осіб та річним оборотом не менше 200 мільйонів гривень**, діяльність яких сприяє розширенню існуючого виробництва, створенню нових інноваційних продуктів та модернізації виробництва (це призведе до створення нових робочих місць), збільшенню обсягу продажів як на внутрішньому, так і міжнародному ринках.

Як зазначено в умовах програми, профінансованими можуть бути до 30 підприємств на суму від **150 000 доларів США до 500 000 доларів США** [8, 12].

6. ГРАНТИ В МЕЖАХ КОНКУРСУ “БУДУЄМО МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОЇ ЛОГІСТИКИ ТА ЕКСПОРТУ” ВІД USAID

Це ініціатива USAID “Економічна підтримка України”, метою якої є фінансування бізнесу для досягнення двох важливих цілей економічного відновлення країни:

1) розбудова експортного та логістичного потенціалу сільського господарства з наголосом на торгівлі зерном;

2) покращення експортної інфраструктури, технологій та процесів уздовж західних кордонів України.

В умовах програми зазначено, що очікуваними результатами грантової діяльності повинно бути:

1) покращення знань логістичних компаній, що працюють в агросекторі, щодо передового міжнародного досвіду торгівлі зерном, його продажу та маркетингу, збільшення експортних продажів на нові ринки (наприклад, ЄС, Північної Африки);

2) співфінансування логістичного обладнання у сфері сільського господарства, на яке існує значний попит;

3) підвищення кваліфікації та вдосконалення навичок персоналу логістичних компаній, які

працюють в агросекторі, щодо використання обладнання для експорту зерна;

4) удосконалення процесу в пунктах пропуску, що приведе до підвищення експортного потенціалу;

5) покращення транскордонного співробітництва між Митною службою України та митними органами на кордоні ЄС та Молдови.

Відмінною особливістю програми є те, що профінансованими на суму від 25 000 до 500 000 тис. США можуть бути заходи:

- логістичних компаній;
- асоціацій або виробників логістичного обладнання в сфері сільського господарства;
- агентств маркетингового аналізу;
- організовані у сфері бізнесу;
- неурядових організацій;
- консалтингових фірм;
- постачальників навчальних послуг;
- державних структур;
- науково-дослідних та освітніх установ [12,

14].

7. ГРАНТИ ПРОГРАМИ “ЄДИНИЙ РИНОК”

Це програма Європейської комісії з бюджетом у розмірі 4,2 мільярди євро в межах фонду InvestEU Fund. Тут охоплюються єдиний ринок, конкурентоспроможність підприємств, включаючи малі та середні підприємства, сферу рослинництва, тварин, харчових продуктів та кормів, а також європейську статистику. Ініціатива об'єднує ці аспекти, щоб оптимізувати та використати синергію та забезпечити більш гнучку, прозору, спрощену та адаптивну структуру для фінансування діяльності, спрямованої на добре функціонуючий стійкий внутрішній ринок. Експерти вважають перевагою програми те, що вона працює за такими напрямками: внутрішній ринок, ефективні стандарти, конкурентоспроможність (зокрема, малих і середніх підприємств), захист споживачів, безпека харчових продуктів, європейська статистика. Угоду про приєднання України до “Єдиного ринку” було ратифіковано ВРУ 29 червня 2023 року. Країна братиме участь у таких компонентах програми, як зміцнення конкурентоспроможності та стійкості малих і середніх підприємств (близько 1 млрд євро), а також створення та поширення високоякісної європейської статистики (близько 546 млн євро). Європейська комісія вже оголосила ряд грантових пропозицій, спрямованих на підтримання українських підприємств. Ініціативи мають спільну назву “ReadyForEU” [18].

8. МІКРОГРАНТИ ПРОГРАМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ КОМПАНІЙ ДО ЄДИНОГО РИНКУ ЄС UKRAINE-READY4EU

Ця ініціатива має на меті заохотити та допомогти українським МСП стати активними на Єдиному ринку ЄС та успішно співпрацювати з бізнес-партнерами з ЄС. Як зазначено в її умовах, 1 500 українських МСП, які відповідають вимогам та бажають увійти на такий Ринок ЄС, зможуть отримати ваучери на мікрогранти у розмірі 2 500 євро.

Кошти дозволяється використати на:

- Участь у торгових місіях та брокерських зустрічах.
- Сертифікацію та адаптацію продукції до стандартів і норм ЄС.
- Підготовку продукції до експорту/ технічної документації на промислову продукцію.
- Захист інтелектуальної власності та витрати на ліцензування.
- Технологічний аудит та/або надання технічної підтримки для модернізації МСП, сприяння зеленій, цифровій та стійкій економіці [2, 12].

9. ГРАНТИ ПРОГРАМИ «МЕХАНІЗМ «СПОЛУЧЕННЯ ЄВРОПИ»»

Це програма Європейської комісії з бюджетом 28,4 млн євро, яка стала актуальною для нашої держави 22 листопада 2023 р., коли Верховна Рада України ратифікувала Угоду про участь. Програма покликана покращити зв'язок країни з сусідами ЄС та сприятиме інтеграції України в Єдиний ринок ЄС.

Ініціатива спрямована на підтримку зростання, створення робочих місць і підвищення конкурентоспроможності через цільові інвестиції в європейську інфраструктуру. Особливість програми – вона сприяє розвитку високоефективних, стійких та взаємопов'язаних трансєвропейських мереж у сферах транспорту, енергетики та цифрових послуг, що об'єднують країни Європи.

Програма має три напрямки:

Transport, яка спрямована на покращення стійкості транспортної мережі та виконання цілей Європейської “Зеленої угоди”. Ця підпрограма фокусується на проектах, що охоплюють розширення, оновлення та вдосконалення трансєвропейської транспортної мережі та інфраструктури, таких як залізниці, внутрішні водні шляхи, порти та безпека дорожнього руху.

Energy, що підтримує розвиток трансєвропейських мереж у сфері енергетики з акцентом на відновлювану енергію та інтеграцію внутрішнього енергетичного ринку.

Digital, яка спрямована на підтримку цифрової трансформації Європи, включаючи розгортання мереж 5G та модернізацію цифрових мереж.

Одним із пріоритетів програми є сприяння синергії між секторами транспорту, енергетики та цифрових технологій [15]. На думку експертів, це шанс для України отримати підтримку програми – реалізовувати транскордонні проекти у сфері відновлюваної енергетики. Після запуску всіх етапів програми суб'єкти в Україні зможуть подавати заявки на співфінансування проектів, спрямованих на підвищення потужності, безпеки та стійкості цифрового зв'язку між Україною та її сусідами з ЄС. Використовувати грантове фінансування мають право суб'єкти господарювання з України аналогічно до інших організацій із ЄС. Суми гранту залежать від актуального конкурсу та можуть становити до кількох мільйонів євро на один проект.

10. ГРАНТИ ПРОГРАМИ “ГОРИЗОНТ ЄВРОПА”

Це програма Європейської комісії із досліджень та інновацій на 2021-2027 роки з бюджетом 95,5 млрд євро. Вона вирішує проблеми, пов'язані з боротьбою зі змінами клімату, сприянням досягненню Цілей сталого розвитку ООН, підвищенням конкурентоздатності та зростання ЄС. Програма допомагає співпраці у сфері досліджень та розроблення інновацій, підвищенню їх впливу на розроблення та впровадження політик ЄС, поширенню нових знань і технологій, що стимулює створення робочих місць і бізнес-конкурентоспроможність. “Горизонт Європа” охоплює три напрями: Передова наука (Excellent Science), Глобальні виклики та європейська промислова конкурентоспроможність (Global Challenges and European Industrial Competitiveness), Інноваційна Європа (Innovative Europe).

На програмний період до 2027 року визначено п'ять ключових місій - комплексних напрямів дій у різних сферах:

- Адаптація до кліматичних змін, включаючи соціальні трансформації.
- Боротьба з раком.
- Здоров'я ґрунту та харчування.
- Кліматично нейтральні та розумні міста.
- Здорові океани, моря, берегові та внутрішні води.

Загалом програма Horizon Europe охоплює широкий спектр тем, які групуються в такі кластери, як: здоров'я; культура, творчість та інклюзивне суспільство; громадська безпека; цифрові технології, промисловість та космос; клімат, енергія та мобільність; харчування, біоекономіка, природні ресурси, сільське господарство та довкілля.

Особливістю програми є те, що в її межах існують різні типи грантів: дослідження та інновації (RIA), інновації (IA), координація та підтримка (CSA), програми співфінансування (COFUND), інновації та дії з виходу на ринок (IMDA), проекти з навчання та мобільності (TMA). Брати участь у конкурсах аналогічно до аплікантив із різних країн світу дозволяється і представникам українських бізнес-компаній. Суми грантового фінансування залежать від конкурсу та можуть становити до кількох мільйонів євро на один проект. 10 жовтня 2021 року між Україною та ЄС була укладена угода на новий програмний період (2021-2027 рр.), яка надала доступ до програми “Горизонт Європа”. З моменту ратифікації, 9 червня 2022 року, українські бізнес-компанії можуть брати участь у всіх її компонентах [6].

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Результати дослідження продемонстрували, що в Україні діє низка грантових програм походженням із США та Європейського Союзу. Вони пропонують фінансову та технічну підтримку представникам мікро-, малого та середнього бізнесу з метою стимулювання експорту нашої держави. Підприємці мають право скористатися безповоротними грантовими ресурсами на проекти задля експортноорієнтованої діяльності.

Може бути профінансовано широкий спектр усього: від консультування та навчання до закупівлі обладнання та участі у міжнародних торгових заходах. Суми грантів – від кількох тисяч доларів/євро до кількох мільйонів, залежно від масштабів програми та пріоритетів конкурсів. Окрім цих програм, для українського бізнесу актуальними є ряд інших, зокрема з метою модернізації виробництва, створення нової продукції, оптимізації бізнес-процесів тощо. Такі грантові інструменти повинні стати нашими подальшими напрямками досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. €1 мільйон: ЄС та Німеччина надають 100 грантів українським підприємствам з експортним потенціалом та інноваційними ідеями. URL: <https://100grants4smes.net.ua>.
2. 2 500 євро - мікрогранти програми інтеграції українських компаній до Єдиного ринку ЄС READY4EU. *Центр розвитку "ЧАС ЗМІН"*. URL: <https://chaszmin.com.ua/2-500-yevro-mikrogranty-programy-integratsiyi-ukrayinskyh-kompanij-do-yedynogo-rynku-yes-ready4eu/>.
3. Нечипорук А., Котова М., Кочубей Д. Експорт України в умовах військового стану. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2023. № 5. С. 18-32. URL: https://www.researchgate.net/publication/375094939_Ekспорт_Ukraini_v_umovah_v_oenogo_stanu.
4. Шевчук В. Міжнародний бізнес в Україні під час війни. *Управління та адміністрування в умовах протидії гібридним загрозам національній безпеці* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2022 року). К. : ДУІТ, ХНУРЕ, 2022. С. 229-231. URL: <http://surl.li/mlmou>.
5. Вербицька Г. Про вплив війни на динаміку експорту України. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2023. № 64. С. 57-67. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/11835>.
6. Horizon Europe. *European Commission*. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.
7. Грантова підтримка консалтингових проєктів. URL: https://www.merezha.ua/grants/ebrd-asb?fbclid=IwAR2NMZuYvio-6lA8DzDC3h6pg3B3XpcWiBeks8_pxJYbP1cdSRVAXnZkYic.
8. До 500 000 дол. - гранти для середніх та великих переробних підприємств USAID. URL: <https://chemonics.submittable.com/submit?fbclid=IwAR3VuGmOgqtZPg2Z0H2xDaDcF9KdIE09vf6F-y9SGN81d9677K29SmDUwQU>.
9. Зоріна О. А. Експорт української сільгосп-продукції та продовольча безпека світу: кроки для вирішення під час війни. *Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / відп. за вип.:

проф. Семак Б. Б. Львів : Вид-во Львівського торговельно-економічного університету, 2022. С. 113-114. URL: <http://surl.li/rqfft>.

10. Кобеля-Звір М. Я. Грантові програми Європейської комісії як інструменти розвитку: можливості та бар'єри. *Науково-виробничий журнал "Бізнес-навігатор"*. 2023. Вип. 2 (72). С. 48-53. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf.

11. Кобеля-Звір М. Я., Звір Ю. В. Гранти Європейського банку реконструкції та розвитку для мікро-, малого та середнього бізнесу України. *Український економічний часопис*. 2023. № 2. С. 31-35. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/259>.

12. Центр розвитку "ЧАС ЗМІН". URL: <http://www.chaszmin.com.ua/>.

13. Бойко Я. Український експорт: зміни від впливом війни. *Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти* : збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Ужгород, 1 грудня 2023 р.). Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2023. С. 13-15. URL: <http://surl.li/rqffn>.

14. Будуємо майбутнє української логістики та експорту. Гранти. URL: <https://era-ukraine.org.ua/grants/>.

15. Connecting Europe Facility (CEF). *EU F&T Portal. European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/cef2027>.

16. EU4Business відкриває новий грантовий конкурс: до 15 тисяч євро на підтримку бізнесу. УФС. 4 березня 2024. URL: https://usf.com.ua/eu4business-up-to-15k-for-business-support/?fbclid=IwAR2yWH1NH4mBmUty1OhgH-hb_iZgCMv-sQBzAhRKzYyn1mnCusct2Q-CU8.

17. Seeds of Bravery is a €20 million project funded by the European Union under the European Innovation Council (EIC) to support Ukrainian tech startups bringing them closer to the EU. *Seeds of Bravery*. URL: <https://seedsofbravery.eu/>.

18. Single Market Programme (SMP). *EU F&T Portal. European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp>.

REFERENCES

1. €1 mil'jon: YeS ta Nimechchyna nadaiut' 100 hrantiv ukrains'kym pidpriemstvam z eksportnym potentsialom ta innovatsijnymy ideiamy, available at: <https://100grants4smes.net.ua>.
2. 2 500 ievro - mikrohranty prohramy intehratsii ukrains'kykh kompanij do Yedynoho rynku YeS READY4EU. *Tsentr rozvytku "ChAS ZMIN"*, available at: <https://chaszmin.com.ua/2-500-yevro-mikrogranty-programy-integratsiyi-ukrayinskyh-kompanij-do-yedynogo-rynku-yes-ready4eu/>.
3. Nechyporuk A., Kotova M. and Kochubej D. (2023), *Ekспорт Ukrainy v umovakh vijs'kovoho stanu, Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, № 5, s. 18-32, available at: <https://www.researchgate.net/>

publication/375094939_Eksport_Ukraini_v_umovah_v_oennogo_stanu.

4. Shevchuk V. (2022), Mizhnarodnyj biznes v Ukraini pid chas vijny. *Upravlinnia ta administruvannia v umovakh protydiv hibrydnym zahrozam natsional'nij bezpetsi* : materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 22 lystopada 2022 roku), DUIT, KhNURE, K., s. 229-231, available at: <http://surl.li/mlmou>.

5. Verbyts'ka H. (2023), Pro vplyv vijny na dynamiku eksportu Ukrainy, *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya ekonomichna.*, № 64, s. 57-67, available at: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/economics/article/view/11835>.

6. Horizon Europe. *European Commission.*, available at: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.

7. Hrantova pidtrymka konsal'tynhovyykh proektiv, available at: https://www.merezha.ua/grants/ebd-asb?fbclid=IwAR2NMZuYvio-6lA8DzDC3h6pg3B3XpcWiBeks8_pxJYbP1cdSRVA_XnZkYic.

8. Do 500 000 dol. - hranty dlia serednikh ta velykykh pererobnykh pidpriemstv USAID, available at: <https://chemonics.submittable.com/submit?fbclid=IwAR3VuGmOgqtZPg2Z0H2xDaDcf9KdIE09vf6F-y9SGN81d9677K29SmDUwQU>.

9. Zorina, O. A. (2022), Eksport ukrains'koi sil'hosp'roduksii ta prodovol'cha bezpeka svitu: kroky dlia vyrishennia pid chas vijny. *Suchasni napriamy rozvytku ekonomiky, pidpriemnytstva, tekhnolohij ta ikh pravovoho zabezpechennia* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii / vidp. za vyp.: prof. Semak B. B., Vyd-vo L'vivs'koho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu, L'viv, s. 113-114, available at: <http://surl.li/rqfft>.

10. Kobelia-Zvir, M. Ya. (2023), Hrantovi prohramy Yevropejs'koi komisii iak instrumenty rozvytku: mozhlyvosti ta bar'ery, *Naukovo-vyrobnychij zhurnal "Biznes-navihator"*, vyp. 2 (72),

s. 48-53, available at: http://business-navigator.ks.ua/journals/2023/72_2023/9.pdf.

11. Kobelia-Zvir, M. Ya. and Zvir, Yu. V. (2023), Hranty Yevropejs'koho banku rekonstruktsii ta rozvytku dlia mikro-, maloho ta seredn'oho biznesu Ukrainy, *Ukrains'kyj ekonomichnyj chasopys*, № 2, s. 31-35, available at: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/economy/article/view/259>.

12. Tsentr rozvytku "ChAS ZMIN", available at: <http://www.chaszmin.com.ua/>.

13. Bojko Ya. (2023), Ukrains'kyj eksport: zminy vid vplyvom vijny. *Transformatsiia natsional'noi modeli finansovo-kredytnykh vidnosyn: vyklyky hlobalizatsii ta rehional'ni aspekty* : zbirnyk materialiv VIII Vseukrains'koi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Uzhhorod, 1 hrudnia 2023 r.), DVNZ "UzhNU", Uzhhorod, s. 13-15, available at: <http://surl.li/rqffn>.

14. Buduiemo majbutnie ukrains'koi lohistyky ta eksportu. Hranty., available at: <https://era-ukraine.org.ua/grants/>.

15. Connecting Europe Facility (CEF). *EU F&T Portal. European Commission.*, available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/cef2027>.

16. EU4Business vidkryvaie novyj hrantovyj konkurs: do 15 tysiach ievro na pidtrymku biznesu. *UFS. 4 bereznia 2024.*, available at: https://usf.com.ua/eu4business-up-to-15k-for-business-support/?fbclid=IwAR2yWH1NH4mBmUty1OhgH-hb_iZgCMv-sQBzAhRKzYyn1mnCusct2Q-CU8.

17. Seeds of Bravery is a €20 million project funded by the European Union under the European Innovation Council (EIC) to support Ukrainian tech startups bringing them closer to the EU. *Seeds of Bravery.*, available at: <https://seedsofbravery.eu/>.

18. Single Market Programme (SMP). *EU F&T Portal. European Commission.*, available at: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/smp>.

Стаття надійшла до редакції 18 квітня 2024 року